

Nagyon kíváncsi voltam, ezt a főkot hallani.

„A mézesheteknek vége. Munkában vagyunk. Az óriáshegy előttünk. Minden lépés előre, úgy nagyban, mint kicsiben egyaránt a fennállóval szembeni állásfoglalás, önmegismerés, kezdeményezés kellene, hogy legyen. Nem véglegesen megállani és önelégülten visszatekinteni, nem kölcsönösen egymásra ügyelni, hanem cselekvően segédkezni. A nemzeti-szocialista mindennap élményéről édes-keveset olvas, ön, leginkább még a nevelésügyi folyóiratokban. Ha nem tudnánk az ellenkezőjét, azt hihetnénk, hogy senki sem dolgozik, hanem mindenki még mindig a győzelmet ünnepli.”

Én nem voltam az ellenkezőjéről olyan szilárdan meggyőződve.

„Akkor viszont nyíltan kell beszélni a belső és külső nehézségekről, az ellenféllel szellemileg megmérkőzni és nemcsak gyalázni. Nem azért ráztuk le magunkról az intellektuelek és irodalmárok hiú klikkjét, akiknél minden a szeretet én körül forgott, hogy most másfajta szellemi gőgöt tenyesszünk ki. Mi sem mondana jobban a Vezér lénységnek ellent. Csupa félelemből, hogy a hangja kiütközik a kórusból, senki sem meri a saját hangját hallani, hanem egyszerűen az első hanggal együtt ordít és aztán még csodálkozik az unalmas egyhangúságon. A német irodalom nem kisdédóvó!

A rokonszenves individualistának, aki bizonyára szenvedélyesen tiltakozott volna ellene, hogy annak tartom, szerencsét kívánok a bátorságához. „Ilyen nagytekintélyű kiadócéggel a háta mögött, megpróbálhatja kilépni a porondra.”

„Egyedül állok az egész mezőnyön. És még hozzá két tűz között ülök itten.” Gondolatban összekapcsolom a két elcsépeelt hasonlatot egy hatásos összképpé és részvétellel kérdezem: „Hogy' van ez?”

„Ha mint régi Pg. nem ülnék olyan szilárdan a nyeregben — mit gondol, hány panasz került már a vezetőség elé, az N. S. D. A. P. számára életbevágóan fontos cikkek vagy a Führer melletti lángoló hitvallás törlése miatt? De a legnehezebb a helyzetem itt a cégnél. Eltudja-e képzelni, mit jelent az, dolgozni minden ellenállás és minden segítség nélkül? Ösztönzésekkal és új eszmékkel jövök, a vezérigazgató minden vita nélkül jóváhagyja, ha csak pénzügyi akadályt nem lát. Megváltoztatom egy állandóan megjelenő folyóirat egész szedéstechnikai képét — le egészen a szedőig, úgy fogadják a rendelkezéseket, mint valami kényszermunkát. Ellenkérdéseket vagy tárgyi ellenvetéseket csak akkor tesznek, ha valami lehetetlenséget már órákhosszat hiába próbáltak. Több, mint egy féléve vagyok az üzemben és alig tíz ember viselkedik elfogulatlanul velem szemben. Senki, akivel megtárgyalhatnám a dolgokat. Valósággal gummicellában érzem magamat.” Szegény kényszernáci! Megértettem, miért töltötte az idén Svájcban a szabadságát. Jövőre megint ide akar jönni és fel akar keresni.

KURT TUCHOLSKY: ÜRESSÉG. . .

1935 december 20.-án este Kurt Tucholsky megmérgezte magát, miután egy cédulára felírta, hogy ne hozassanak orvost. Elegem volt — írta. Másnap meghalt. December 24.-én Gotenburgban eltemették.

Nem! Nem nyomorból tette. Még egész hosszú ideig kibirta volna anyagtakkal. De meghalt ez az európai, mert nem volt — utle vele. Elidegenedett a világtól s a világ is eltávolodott tőle. Nem járt a kedvibe, vagy legalább is ő ezt hitte. Ha elhagyta volna Svédországot, kérdéses, hogy vissza fogadta-e volna újból. Ha más országba akart utazni, nem fogadták be. Megfulladt az emigrációban.

Ember-méltósága életveszélyesen megsérült. Elmerült az undorban. Évek óta magával hordta a mérget. Évek óta szembe nézett a halállal. A halál lett a magányos barátja s teljesen rábizta magát. Minden egyéb értelmetlenné vált előtte. Nem bírta tovább. Végzett. Jóval előbb azonban az ötnevű Tucholsky koporsóba zárta négy hasonmását, Ignaz Wrobel, Peter Panter, Theobald Tiger és Kaspar Hauser homunculusait.

...Már évek óta nem irt. „Mit írhatok még?” — kérdezte egy aggódó barátjától. „Elmondtam mindent. Csak ismételném magamat.” S tényleg a jelent — 1933-tól máig — előre megélte. Mindezt költőileg előre megformálta, bármily otromba viccek is tünt akkoriban. Profécia volt, ahogy a szennyet és a szenny megszokását, a méltatlanságot előre látta. A kétségbeesésen és a fojtott haragon — amik alkotásra inspirálták — elemésződött. Mint minden sötétben látó szerette volna, ha egyszer a valóság megcáfolja. Amidőn a német valóság igazolta ijesztő vízióit, akkor már kimerült, elfáradt.

Különben: szellemes volt, sőt több ennél: bátor. Milyen lendülettel harcolt a gyengékért, milyen lendülettel támadta a hatalmasokat! A weimári és a mai (előre látott) Németországot szeretetből pellengérezte. A kispolgárt az emberi ostobaságtól való rettegésből ragadta üstökön. Vicce fájdalomból, kiméletlensége kétségbeesésből született. A veszedelmet azért hirdette, mert elakarta fordítani. S mindezekon kívül még költő volt, aki — versben, prózában — egy egész életrendszer hiábavalóságát és ürességét fejezte ki... Mint a, következő vázlatban is.

Néha, ha a telefon nem szól, ha senkisésem akar tőled semmit, még te magad sem, ha az élet trombitásai sziesztáznak s hangszereiket lefelé fordítják, hogy a nyáluk kifolyik... akkor magadba hallgatsz. És mi van akkor... akkor itt az üresség —

Akkor itt a semmi. A neszek hallgatnak; most kellene, hogy felzengjen benned a sajátos... de nem zeng. Figyelj, hogy a homlokod összeráncosodjék — talán egyáltalán nincs is sajátos? Talán nincs is. El vagy halmozva munkával, gondokkal, étellel, nos? És az eredmény? Üresség — Talán lennél megint szerelmes? Ne dohányozzál annyit! Rosszul aludtál, nem?... A viccek visszapattannak rólad; mindez semmi. Üres, üres, mint valami régi láda — Kong, ha rápuffant az ember...

Ez volna tehát az a pillanat, amikor a templom anya ölébe botorkál az ember. Nem, ebben a lélekorvosban már nem bizunk igazán — nagyon is sokat tudunk róla: hogy hogy' csinálja, hogy hogy' funkcionál... az orvosnak kell, hogy valami titka legyen. Ez kétségtelenül nem nekünk való.

Ima előírása azonban talál. Mi bajod? Életfélelem? Halálfélelmed van. Egyszer csak vége, egyszer csak vége lesz, „Nagyon hiányzom majd magamnak” — mondotta egyszer valaki. Igen. Halálfélelem és azután a miért érzése. Miért mindez? Kiért? Kétségtelenül: abban a pillanatban, ha nincs mit enned, majd csak szaladgálsz, hogy összekaparj valamit, de az igazi, *igazi* élettartalom ez csak nem lehet? Drágám, nagyon agyon-gondolkoztad magadat. Kipróbáltad az oltár borát, számítottál arra a rőf rongyra, ami a zászlórúdon lebeg, a könyveket elülről, hátulról elolvas-tad... Az isten áldja meg az eszedet.

Azután lassan öregebb leszel; utána nézel a kicsi állatoknak, ahogy a homokban kúsznak. Isteni csoda! Megnézed a saját ujjaid, mindegyik egy kis világ, az alakítás csodája, az is, él — és egyáltalán nem tudod, hogy mi az... És akkor még egyszer: lázadás, nagy nekigyürkőzés, ki in-

nen, feledni!

Feledni és odakúszni Ingeborghoz, mint valami fiucska, vissza az anyatestbe; még egyszer: „Halló öreg fiú! Na, te is? — Ma este? úgy bizony! Hová? A nőhöz — hurrá!” Mégegyszer: ilyen és ilyen vastag könyvet és a fél könyvtárat benyelni, megrészegetni a könyvektől... még egyszer elülről az egész litániát. Az alaphang azonban: hiába, hiába, hiába.

„Minden idő”, — hangzik a leglaposabb közhely, — „átmeneti.” Igen. De hogy már végre valaki felugrana és elordítaná, hogy ő nem akarja tovább csinálni — s hogy ez fosztogatás és máskép' kell, hogy legyen — s hogy ne a dolgok uralkodjanak, hanem az ember... ó, te jószágos ég! Ime — ezzel a bölcséleti huszassal fizetnek ki: minden élet átmenet — a születéstől a halálig. Csinálj hát magadnak valami kellemes életalkonyatot...

Mennyi mindent megteszünk, hogy ezt az ürességet kitöltsük! Aki kitölti és egy méterkére még kiemelkedik belőle, az nagy ember. Hogy hol van valakinek a feje, fent magasan a fellegekben —: az nem sokat jelent. De hogy hol áll a lábaival, vajjon a sima földön vagy mélyen alatta... az megmutatja egészen. És aki akkor még nevetni tud, az nevethet. „De csak nem tagadja, hogy a modern ipar fejlődése...” A trombitások fújják. Igen is, már megyek.

IVAN OLRRACHT: HORY A STALETI (Melantrich, Praha, 1935.)

A Korunk pár hónappal ezelőtt ismertette Ivan Olbracht, a kitűnő cseh író kárpátaljai könyveit. Ezek között első helyen áll Olbrachtnek „Nikola Suhaj, loupezsnyik” (Suhaj Miklós, haramia) című regénye. Költői szépsége és megrázó, igaz válóságábrázolása révén azonban nem marad e regény mögött Olbracht nagy port felvert „Hory a staletí” (Hegyek és századok) című kárpátaljai riportkönyve, mely az őserdők és havasok világában élő szegény és elmaradott ruszin nép életét tárja elénk és villantja rá, a fényt, arra az egyenlőtlen harcra, melyet a nincstelen és középkori, sötétségben megfeneklett ruszinság (a természet erőivel és uraival szemben viv) meg napról-napra. E könyv elvezet bennünket a titokzatos orthodox zsidók és e föld többi társadalmi rétege közé is és rámutat azokra a politikai machinációkra, melyek a kulisszák mögött játszódnak le és amelyek a nyomorban élő és elégedetlen tömegek lekötésére irányulnak. A könyv befejező része ez országgrész népeinek érdekes ideológiai fejlődéséről számol be. A kötetvezetőben egy részletet közlünk ebből a fejezetből. (s. l.)

Azóta, hogy ezek közül a riportázsok közül az első napvilágot láttak*, a fejlődés valóban gyors léptekkel haladt előre. A régi hazafias-fodó egyetértéssel leszámoltak és megindult az osztálytagozódás. Egyszemélyben egyszerre lojális demokratának, integrális nacionalistának, klerikálisnak és következetes szociatistának lenni, elvégre a nemzeti kibontakozásnak csak egy és egyébként sem hosszú szakaszában lehetséges.

A mult évtized feléig az ország nagyjából szocialista volt. Azután az agrár-párt kerítette hatalmába. Ma az ország igen gyorsan nacionalizálódik. És pedig összes nemzetiségi és gazdasági összetevőjében. Némileg természetellenes fejlődés ez és kissé meggörbült vonal. Közlebről kell megtekinteni.

A szocializmus széles rétegeket vonzott magához, de szervezetileg

*) 1931 és 1932-ben.